

Zgodovina tajnih služb komunistične Jugoslavije

se začne nekaj let po ustanovitvi Komunistične partije Jugoslavije 1919 leta. Člani in funkcionarji so bili neposredno povezani in odvisni s tedaj edino komunistično državo na svetu - ZSSR-u. Imena, ki so zaznamovali prve korake poznejših služb so: Simo Marković, Petko Miletić, Milan Gorkić, Mustafa Golubić, Dragiša Vasić, Blagoje Nešković, Josip Broz Tito, Ivan Stevo Krajačić, Ivo Lola Ribar, Ivan Antonov Srebrenjak, Josip Kopinić Vazduh, Zdenka i Boris Kidrič in drugi.

Potek dogodkov v drugi svetovni vojni narekoval je Josipu Brozu Titu potrebo po organizacije svoje tajne službe. Tako je 10. avgusta 1941 Tito izdal navodilo o nalogah partizanskih odredov. V njem med drugim obravnava tudi vprašanje varnosti odredov, pri čemer pravi: »Brez milosti je treba uničevati njihove agente, domače izdajalce, provokatorje, ki izdajajo fašistom najboljše naše sinove...., štabi in komisarji morajo budno paziti, da se v partizanske odrede ne vtihotapijo provokatorji in ovaduhi. V primerih, da se le ti pojavijo, jih je treba takoj ustreliti in njihova imena javno objaviti.«

Hkrati so začele nastajati razne organizacijske oblike za izvajanje varnostne dejavnosti: partizanska straža, ljudska milica, ljudska straža. V Sloveniji pa je bila maja 1942 ustanovljena varnostno - obveščevalna služba (VOS).

Aprila 1943 leta je Tito sprejel odločitev in ločil obveščevalne in kontraobveščevalne službe. (Metodologija delovanja takratnih tajnih služb med drugo svetovno vojno in po njej, vse do leta 1990 je najbolj konkretno prikazano v knjigi **"Romana Leljaka"** Sam proti njim - metodologija delovanja tajnih služb, pravilniki o delovanju tajnih služb objavljenih v tajnem zveznem uradnem listu in drugo.)

CK KP Slovenije je prvi ustanovil Varnostno in obveščevalno službo Osvobodilne fronte. V poročilu Titu, aprila 1942. leta Edvard Kardelj, podpisan z imenom, tovariš Bevc, je napisal: »Egzekutorji, približno 50, so vsak dan na delu in so pripravljeni izvrševati vse naloge...«

13. maja 1944 je Tito odločil ustanoviti »Odelenje za zaščito naroda« (OZNA). Pet dni kasneje, 18. maja, Aleksandar Ranković v Drvarju je podpisal Navodila o formiranju Ozne. Pri ustanovitvi Ozne sta bila dejansko prisotna tudi ruska obveščevalca Vladimirovič Burtakov i Vasiljevič Tiškov Timofejev. Za svojega namestnika na čelu Ozne je Ranković postavil Svetislava Stevanovića - Čeću.

Ozna je imela štiri oddelke. Prvi je bil zadolžen in pristojen za obveščevalne posle, vodja tega oddelka je bil Maksimilijan Baće, imenovan Maks in tudi Milić. Drugi oddelek se je ukvarjal s kontraobveščevalnimi posli; na čelu tega oddelka je bil mu Črnogorec Pavle Pekić. Tretji oddelek se je ukvarjal z vojaškimi kontraobveščevalnimi posli, vodil je ga general Jefto Šašić. Četrty oddelek, na čelu s Mijatom Vuletićem, je bil zadolžen za tehniko i vezo.

Prvi načelnik Ozne za Hrvaško je bil Ivan Stevo Krajačić (njegov namestnik pa Marijan

Cvetković). Prvi načelniki so bili: v Srbiji Slobodan Penezić - Krćun; v Sloveniji Ivan Maček - Matija; u Bosni in Hercegovini Uglješa Danilović; v Črni Gori Veljko Milatović; v Makedoniji Bane Andrejev.

Tito je 15. avgusta 1944. podpisal Navodilo o ustanovitvi vojaške enote »Korpusa narodne obrane Jugoslavije (KNOJ)« kot vojaška formacija zadolžena za "borbu s antinarodnim ustanicima i likvidiranje antinarodnih bandi, čiščenje oslobođenih teritorija od ostataka razbijenih neprijateljskih jedinica, špijuna i diverzanata". Knoj je bil na jugoslovanski ravni podrejen direktno Titu oziroma načelniku Jugoslovanske Ozne Aleksandru Rankoviću. Prvi komandant Jugoslovanskega Knoja je bil Jovo Vukotić, njegov namestnik pa Nikola Ljubičić. Prvi politkomesar Knoja je bil Vlado Janjić in prvi obveščevalni oficir Mesud Hotić.

V marcu 1946. Ozna je reorganizirana v civilne i vojaške službe. Uprava za raziskovanje in dokumentacijo (LTID) i Uprava državne varnosti (UDBA) ter Vojaško obveščevalna služba (VOS) i Kontraobveščevalna služba (KOS). KOS je 1955. preimenovan v Organe varnosti (OB) Jugoslovanske narodne armade (JLA), Udba pa je 1966. leta, po Brijonskog plenumu v Službo državne varnosti (SDB).

Organi varnosti JLA so delovali pri Zveznem sekretariatu ljudske obrambe (ZSLO). Organizacijska struktura »OB« je bila prilagojena organizaciji JLA. Pri armadnih oblasteh, garnizonih, polkih itn., so ustanovljene tako imenovane Kontraobveščevalne grupe (KOG). V Teritorialni obrambi (TO) je delovala tako imenovana »Bezbednost teritorialne odbrane (BTO).« VOS je tudi podrejena ZSLO, svojo aktivnost in delovanje pa je naslanjala na vojaške misije in diplomatskih predstavništva v tujini.

UID, ki je kasneje preimenovana v Službo za raziskovanje i dokumentacijo (SID), je bil v sestavi Zveznega sekretariata za zunanje zadeve (SSIP).

SDV, kot civilna kontraobveščevalna služba je bila v sestavi Zveznega sekretariata za notranje zadeve (ZSNZ). Sestavljalo jih je več oddelkov. Svojo organizacijsko mrežo pa je razvijala preko Republiških sekretariata za notranje zadeve (RSNZ).

Zgodovinsko društvo za raziskovanje slovenske OZNE, Kapelski Vrh 100, 9252 Radenci · info@ozna.si